รหัสโครงการ RDG4840029

ชื่อโครงการ โครงการศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำในลุ่มน้ำปาวโดยองค์กรชุมชน

ระยะเวลาโครงการ วันที่ 1 มิถุนายน 2548 – 31 มีนาคม 2550

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา สาเหตุ น้ำท่วม น้ำแล้ง และผลกระทบที่มีต่อชุมชนในพื้นที่ลุ่มลำน้ำปาว

2. เพื่อศึกษาแนวทางและข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม, น้ำแล้งในระดับชุมชนท้องถิ่น, ระดับลุ่มน้ำ และระดับนโยบายรัฐ รวมทั้งทางเลือกในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในเขตพื้นที่ลุ่มลำน้ำปาวโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน.

จากการศึกษาพบว่า“ลำน้ำปาว” เป็นแม่น้ำสายหลักที่ไหลหล่อเลี้ยงชุมชนสองฟากฝั่งกว่า 120 ชุมชนในเขตอำเภอเมือง อำเภอยางตลาด อำเภอกมลาไสย และอำเภอร่องคำ ตั้งแต่ปี 2543 เป็นต้นมา ในช่วงฤดูฝนของทุกปี เกิดอุทกภัยน้ำท่วมอย่างรุนแรงตั้งแต่ต้นฤดูฝนจนถึงปลายฤดูหนาว และปริมาณน้ำไม่พอใช้แห้งแล้งในช่วงฤดูแล้ง จนชาวบ้านไม่สามมารถทำการเพาะปลูกในพื้นที่ป่าบุ่งป่าทามได้ ทำให้สูญเสียรายได้ และสูญเสียที่ทำกิน นอกจากนั้นยังสูญเสียแหล่งอาหารตามธรรมชาติอย่างถาวร เรือกสวน ไร่นา ที่เคยทำกินมา ถูกน้ำท่วมอย่างยาวนานจนไม่สามารถทำการผลิตใดๆได้ และเป็นเช่นนี้มา 6 ปีซ้อน จากสภาพปัญหาดั่งกล่าวผลกระทบทางด้าน ด้านเศรษฐกิจ พืชผลทางการเกษตรถูกทำลายเสียหายทำให้รายได้จากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรต่อครอบครัวลดลง/การสูญเสียที่ทำกินอย่างถาวร/เกษตรไม่สามารถหาอาหารตามธรรมชาติได้จากป่าบุ่งป่าทามได้เหมือนดังแต่ก่อน ทำให้รายจ่ายในการซื้ออาหารประจำวันของครอบครัวมากขึ้น ด้านสังคม ภาวะความยากจนอันเนื่องจากการสูญเสียที่ทำกิน ทำให้เกิดการอพยพแรงงานก่อให้เกิดปัญหาต่อสถาบันครอบครัว/ปัญหาสภาพน้ำท่วมก่อให้เกิดปัญหาต่อชุมชน/องค์กรชุมชนอ่อนแอ/ความขัดแย้งในการใช้น้ำ/ความไม่เสมอภาคในการรับค่าชดเชยจากถูกน้ำท่วม ด้านสิ่งแวดล้อม ป่าบุ่งป่าทามเป็นแหล่งเพาะปลูกของชาวบ้านในทุกฤดู ที่ชาวบ้านมีวัฒนธรรมการปลูกหมุนเวียนกันตลอดปี เป็นแหล่งหาอาหารตามธรรมชาติเพราะพื้นที่ป่าบุ่งป่าทาม

ในการศึกษาได้ศึกษาข้อมูล สำคัญคือ 1)ข้อมูลสภาพภูมินิเวศลำน้ำปาว ลักษณะพื้นที่ป่าบุ่ง ป่าทาม , สัตว์ในป่าบุ่ง ป่าทาม คุณค่าของทรัพยากรลำน้ำปาว 2) ประวัติศาสตร์ชุมชน 3) การเปลี่ยนแปลงป่าบุ่ง ป่าทาม , ผลกระทบปละการเปลี่ยนวิถีชีวิตชุมชน หลังจากการสร้างเขื่อนน้ำปาว , สภาพปัญหาจากการก่อสร้างเขื่อนลำปาว 4) ผลกระทบในภาวะน้ำท่วมซ้ำซาก 6 ปี 5) ประสบการณ์การแก้ไขปัญหาของชุมชนในช่วงน้ำท่วม 6) องค์ความรู้ที่ค้นพบในลุ่มน้ำปาว

จากการศึกษาพบว่าผลกระทบในภาวะน้ำท่วมซ้ำซาก 6 ปี ส่งผลเสียหายเนื่องจากมีพื้นที่ที่น้ำท่วมขัง 11,201.75 ไร่ และมีสาเหตุหลัก ดังนี้คือ ปัญหาแนวถนนขวางลำน้ำ

แบ่งเป็น ถนนในพื้นที่ลุ่มน้ำปาว เช่น อำเภอเมือง ถนนเชื่อมระหว่าง กาฬสินธุ์-อำเภอยางตลาด และ ตำบลในเมือง ตำบลหลุบ ถนนที่อยู่นอกพื้นที่ลำปาว เช่น กาฬสินธุ์ – มหาสารคาม , กาฬสินธุ์ – ร้อยเอ็ด , กมลาไสย – สารคาม อำเภอยางตลาด นอกจากนั้น ปัญหาสิ่งก่อสร้างขวางลำน้ำ คือ สะพาน 12 แห่ง ทำให้เกิด “คอขวด” นอกจากนั้น ยังมีผนังกั้นน้ำ ทำให้น้ำขังนาน และท่วมสูง รวมทั้งระบบการบริหารจัดการน้ำของหน่วยงานรัฐในพื้นที่ การเปิด-ปิดเขื่อนส่งผลกระทบต่อการผลิตของชุมชน น้ำท่วมฉับพลัน และส่งผลน้ำท่วมซ้ำซากแบบระยะยาว

ผลกระทบในยุคน้ำท่วมซ้ำซาก

1.การล่มสลายของป่าทามที่เคยเป็นป่าสาธารณะกลับกลายมาเป็นที่ส่วนบุคคลที่มีการบุกรุกแผ้วถางปรับเกรดให้เรียบ เพื่อใช้เป็นที่เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจคือไม้ยูคาลิปตัส เพิ่มมากขึ้น เพราะเมื่อทำนาไม่ได้ผล อันมีสาเหตุมาจากน้ำท่วมซ้ำซาก เกษตรกรก็ปรับวิถีการผลิต จากเดิมที่เคยทำนาปีละ 2 ครั้ง คือ นาปี 1 ครั้ง นาปรัง 1 ครั้ง หันมาใช้พื้นที่ทำการปลูกไม้ยูคาฯ

2.ปัญหาความยากจน จากการถูกน้ำท่วมติดต่อกันหลายปีจนพืชผลทางการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าวเสียหายไม่ได้รับผลผลิตเต็มเม็ดเต็มหน่วยซึ่งกรณีนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ผิดแผกแตกต่างไปจากที่เคยเห็น และเป็นที่มาของ ปัญหาความยากจนที่เกิดจากการเกิดภาวะน้ำท่วมติดต่อหลายปีและไม่มีรายได้อย่างอื่นมาทดแทนนอกจากนั้นการทำนาปรังในช่วงหน้าแล้งก็มีปัญหาน้ำไม่เพียงพอ และระบบการส่งน้ำของคลองชลประทานไม่สามารถเอื้อประโยชน์ในการทำการเกษตรให้กับชุมชนได้อย่างเต็มที่

ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา

1. **ด้านการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม** ให้มีการเปิดช่องระบายน้ำเพิ่มขึ้นบนเส้นทางหรือบริเวณดังต่อไปนี้

1.1 บนถนนที่เชื่อมระหว่างพื้นที่อำเภอกมลาไสย กับพื้นที่ตำบลห้วยโพธิ์ อำเภอเมืองจังหวัดกาฬสินธุ์

1.2 บนถนนที่เชื่อมระหว่างพื้นที่ตำบลดงลิง กับตำบลโพนงาม อำเภอกมลาไสย

1.3 บนถนนที่เชื่อมระหว่างพื้นที่อำเภอกมลาไสย และอำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์

1.4 ยกเลิกการเลี้ยงปลาในกระชังตลอดลำน้ำปาว

1.5 เปิดช่องระบายน้ำ หรือทำฝายน้ำล้น ในบริเวณสันเขื่อนปากบุ่ง หรือฝายร้อยเอ็ด เพื่อให้น้ำไหลผ่านได้มากขึ้นในช่วงฤดูน้ำหลาก

1.6 รัฐต้องส่งเสริมหรือพัฒนาเครือข่ายชุมชนในพื้นที่ที่ถูกน้ำท่วมเพื่อให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำทั้งในระดับพื้นที่และระดับนโยบาย

1.7 กรณีการชดใช้ค่าเสียหายจากากรถูกน้ำท่วม รัฐต้องจ่ายให้ทันที่ที่น้ำลด หรือรู้ผลความเสียหาย ไม่ใช่จ่ายแบบข้ามปีเหมือนที่ผ่านมา ซึ่งกว่าเงินช่วยเหลือจะมาถึงก็ถึงช่วงน้ำท่วมอีกปี และควรจ่ายค่าเสียโอกาสในการประกอบอาชีพให้กับเกษตรกร

2. ด้านอาชีพ

2.1 ให้ส่งเสริมเงินทุนเพื่อการพัฒนาอาชีพ

2.2 ด้านการเลี้ยงโคเนื้อ ในพื้นที่น้ำท่วม

2.3 ด้านการส่งเสริมเกษตรยั่งยืน การผลิตที่ปลอดสารพิษ หรือเศรษฐกิจพอเพียง

2.4 ส่งเสริมการเลี้ยงเป็ด

3. ด้านสวัสดิการ

3.1 จัดให้มีกองทุนเมล็ดพันธุ์ข้าว หญ้า พืชผัก

3.2 เบี้ยยังชีพสำหรับคนที่ถูกน้ำท่วมเสียหายร้อยเปอร์เซ็นต์

4. ด้านการจัดสรรน้ำชลประทาน

หน่วยงานชลประทานควรส่งเสริมให้มีระบบส่งน้ำที่มีประสิทธิภาพ กระจายไปอย่างทั่วถึงในพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซาก ตลอดจนส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ เพื่อแก้ไขปัญหาการแย่งน้ำชลประทานกรณีการส่งน้ำให้กับเกษตรกรในพื้นที่น้ำท่วม ควรส่งน้ำให้เกษตรกรทันที่ที่น้ำลด เพื่อที่เกษตรกรจะได้มีน้ำในการเพาะปลูกตั้งแต่ช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนกรกฎาคมปีถัดไป ซึ่งช่วงนี้เกษตรกรสามารถทำการเพาะปลูกข้าวนาปรังได้ถึง 2 รุ่น อันจะเป็นการเพิ่มรายได้ทดแทนช่วงที่ถูกน้ำท่วมได้

5. การจัดการทรัพยากรในพื้นที่ป่าบุ่งป่าทาม

หน่วยงานรัฐหรือ อบต. ควรเข้าไปส่งเสริมให้มีการป้องกันการบุกรุก โดยการจัดทำให้เป็นโฉนดชุมชนทั้งเรื่องลำน้ำ ลำห้วย กุด หนอง และวังปลาต่าง ๆ เพื่อให้เป็นพื้นที่ที่ชุมชนจะสามารถใช้ประโยชน์รวมกันตลอดไปได้ นอกจากนั้นในส่วนของแผน หรือโครงการที่จะดำเนินการในพื้นที่ลำน้ำปาว ทั้งการขุดลอก สร้างสิ่งปลูกสร้างควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นด้วย

Project number RDG4840029

Project title The study of the participation in Pawn basin water management by the community organization.

Duration June 1th 2005 to March 31st 2007

Objective

1) To study the causes of the flood and the draught as well as the impacts on Pawn community
2) To study the flood and the draught problem solutions and suggestions in local community aspect, basin aspect and government policy aspect including the study of alternatives for agriculture to eliminate the poverty in Pawn basin area by the community participation

According to the study, Pawn River is the main river for 120 communities on the banks in Maung district, Yangtalad district, Kammalasai district and Rongkam district since 2000. During raining season, the severe flood comes every year starting from the early raining season to the late of winter. However, the water is inadequate during summer. People can not practice agriculture in Pha Boong Pha Time area. People absolutely waste their income, harvest land and the natural food resource. The agricultural land is ruined by the flood for six years.

From the study, the impacts of the flood and the draught are considered into 3 aspects including economic, social and environment. For the economic aspect, the farmers lost their income and harvest land. The food is not available around Pha Boong Pha time area as used to. Therefore, farmers have to pay more for food in daily life. For social aspect, poverty problem caused by losing farm land make labors move to somewhere else. This affects family institute. The community is unstable because of the high demand of fresh water and the unfair dismissal pay for the flood. For environment aspect, Pha Boong Pha time where the farmer can practice agriculture for all the year round is destroyed.

This study is focus on

1) Pawn ecosystem, Pha Boong Pha Time geography, wild life in Pha Boong Pha Time and the Pawn River resource value.

2) Community history.

3) How Pha Boong Pha Time changes impact on the community life style after building Nam Pawn dam, problem of building Lum Pawn dam.

4) The impacts from recurring flooded for 6 years

5) Community experiences in problem solving during the flood

6) The wisdom found in Pawn basin area

The results of the study indicate that the 6 years recurring flood destroy 11201.75 rais. The major factor is that the canal is obstructed by roads. Roads In Pawn basin area such as Tambon Naimaung , Tambon Lhumb and Maung district to Yangtalad district road. Road outside Pawn basin area such as Kalasin to Mahasarakam, Kalasin to Roiad and Kamalasai to Yangtals district. Furthermore, bridge and retaining wall reduce canal width as well. In addition, ineffective local government water management is one of the recurring flood factors.

Impacts of recurring flood age

1. Pha Time which is a public place is destroyed. Pha Time area is converted to agricultural rice field for personal benefits but the outcome is not satisfied to the farmers so they change to plant eucalyptus in stead.
2. Poverty problem occurs from recurring flood. Farmers can not harvest as much as they should and this situation happened over and over. They don't have other way to gain income. Furthermore, water is not enough for rice farm in summer.

Resolving suggestions

1) Flood

They should convince the water flow in the follwing route.

- Kamalasai district to Tambon Huaybho Maung district, Kalasin.
- Tambon Dongling to Tambon Phonngarm Kamalasai district.
- Kamalasai district to Longkam district, Kalasin.
- Forbid floating basket fishery along Pawn River.
- Convince the water flow and build check dam or Roiad dam in Bhangboong dam area.
- Government organization should support community in every level of water management.

- Government organization must pay damages instantly after losing harvest land and if the government can not response in time, they should give and advance fund as well.

2) Career
   - Encourage fund for career development.
   - Promote cow domestication.
   - Promote duck domestication.
   - Promote King's agricultural policy.

3) Welfare
   - Establish rice and crop seed foundation.
   - Give a living fund for completely lost farm.

4) Water irrigation

   Irrigation department should launch water with efficiency and give a support to set up water user foundation for resolving water problem of flood area farmers. They should obtain water immediately after the flood to harvest from November to July. During this period farmer can harvest rice 2 times. This is a compensated income.

5) Resource management in Pha Boong Pha Time area

   Government organizations and sub district administrative organization must protect the resource such as canal, pond and lake by announcing to public property. By the way, a plan or project in Pawn River should have community agreement.